

9. ŚWIAT HELLENISTYCZNY – NOTATKA

1. Przyczyny rozpadu imperium Aleksandra Macedońskiego

- a) Aleksander zmarł bardzo młodo; nie pozostawił po sobie potomka gotowego do przejęcia władzy (jego syn Aleksander był bardzo mały)
- b) nie stworzył lojalnej wobec siebie elity – nowa elita imperium nie zdążyła się jeszcze wykształcić,
- c) wielu ludzi z jego otoczenia było ambitnych i zdolnych ale żaden się nie wyróżniał na tyle by zyskać posłuch pozostałych

2. Podział polityczny imperium Aleksandra – 281 r. p.n.e.

Po śmierci Aleksandra wybuchły wojny między jego dowódcami „diadochami”, którzy podzielili między siebie imperium.

- a) **Egipt** przypadł **Ptolemeuszowi I** – założył dynastię Ptolemeuszy, która rządziła Egiptem aż do czasu podbicia go przez Rzym w 31 r. p.n.e.
- b) **Macedonia**, **Tracja**, a później **Azja Mniejsza** i **Fenicja** przypadła **Lizymachowi** – dynastia Antygonidów,
- c) **wschodnie prowincje** – Mezopotamia, Persja, Media, Patria, Baktria, Aria, Gedrozja przypadły **Seleukosowi**, który założył dynastię Seleukidów

3. Kultura hellenistyczna – cechy

- łączy w sobie elementy kultury greckiej (helleńskiej) i kultury lokalnej (wschodniej). Cechą jest więc zarówno rozprzestrzenienie się kultury greckiej jak i jej zróżnicowanie,
- rozwijała się głównie w ośrodkach miejskich – Aleksandria (Egipt), Pergamon (Azja Mniejsza), Antiochia, Ateny, Rodos, Efez (Azja Mniejsza), Syrakuzy (Sycylia). Na terenie dawnego imperium Grecy założyli około 300 miast, wzorowanych na miastach greckich. W miastach tych pojawiały się budowle charakterystyczne dla kultury greckiej – stadiony, teatry, gimnazjony, były agory i świątynie wzorowane na greckich,
- upowszechnienie się języka greckiego.

4. Znaczenie Aleksandrii dla rozwoju kultury – była stolicą kultury hellenistycznej, na której wzorowały się inne państwa. było to możliwe dzięki przeznaczaniu przez władców z dynastii Ptolemeuszy olbrzymich środków na rozwój nauki i kultury.

- a) **utworzono Muzeum** – stowarzyszenie czcicieli muz – literatów, uczonych, artystów, których król Egiptu utrzymywał i zapewniał im środki na badania. Utworzono:
 - obserwatoria astronomiczne,
 - ogrody botaniczne i zoologiczne,
 - pracownie chirurgiczne.
- b) założono **Bibliotekę Aleksandryjską**, w której zamierzano zgromadzić całą wiedzę ludzkości. Uważa się, że zgromadzono wszystkie dzieła poetyckie, filozoficzne i retoryczne ówczesnych czasów. W Bibliotece znalazły się różne wersje starych tekstów greckich takich jak Iliada czy Odyseja, którym starano się przywrócić ich pierwotny kształt. Zostały zebrane i skatalogowane – mogli z nich korzystać uczeni i literaci, którzy przeprowadzali na ich podstawie badania nad językiem. Dzięki temu powstała nowa dyscyplina naukowa – filologia (filolog – miłośnik słowa)
- c) utworzono pierwszą bibliotekę do użytku publicznego, w dzielnicy Bruchejon,
- d) rozwijała się architektura i sztuka dzięki mecenatowi królewskiemu.

5. Literatura hellenistyczna – cechy

- a) olbrzymie znaczenie zyskała sztuka wymowy, która od tej pory stała się podstawowym elementem wykształcenia,
- b) poezja hellenistyczna była wyrafinowana i przeznaczona dla uczonego odbiorcy – powstaje tzw. poezja erudycyjna, w której autor odnosił się do geografii, historii czy mitologii.
- c) twórcy poezji:
- Kallimach – twórca katalogu biblioteki Aleksandryjskiej
 - Teokryt – tworzył sielanki
- d) historiografia – Polibiusz z Megalopolis napisał „Dzieje Rzymu”, które obejmują lata podbojów 264 – 146 r. p.n.e., a na których wzorowali się późniejsi historycy rzymscy

6. Filozofia hellenistyczna

Nazwa szkoły filozoficznej	Twórca/ przedstawiciel	Poglądy
Stoicyzm	Zenon z Kition	▪ wszyscy ludzie są równi, ▪ ludzie mają obowiązki nie tylko wobec rodziny (osobiste) ale również wobec ojczyzny czy całej ludzkości, ▪ <u>warunkiem osiągnięcia szczęścia jest aktywne życie, w zgodzie z naturą;</u> ▪ człowiek powinien wypełniać swoje powinności, działać dla dobra innych, uczestniczyć w życiu publicznym, ▪ człowiek nie powinien się poddawać namiętnościom i emocjom – powinien zachować spokój. Ideałem jest człowiek zrównoważony.
Epikureizm	Epikur z Aten	▪ <u>warunkiem osiągnięcia szczęścia jest brak zmartwień,</u> ▪ człowiek jest szczęśliwy gdy zazna przyjemności jednak wielokrotnie za przyjemności płaci się cierpieniem. Dlatego za najbardziej wartościowe przyjemności to te, których osiągnięcie nie wymaga wysiłku i które nie są związane z przykrymi następstwami, ▪ należy cieszyć się drobnymi przyjemnościami dnia codziennego, a tłumić zbędne potrzeby, które łączą się z cierpieniem, ▪ nie należy bać się śmierci bo gdy przyjdzie nas już nie ma,
Cynizm	Diogenes z Synopy	▪ <u>warunkiem osiągnięcia szczęścia jest jedynie cnota i powrót do natury</u> w dosłownym tego słowa znaczeniu ▪ nie należy przywiązywać się do rzeczy materialnych; przywiązanie do dóbr materialnych nie zapewni szczęścia, ▪ życie w ubóstwie umożliwi człowiekowi niezależność od zmiennych kolei losu, ▪ człowiek powinien być wolny od trosk i samowystarczalny
Sceptycyzm	Pyrron z Elidy	▪ <u>warunkiem osiągnięcia szczęścia jest spokój i niewrażliwość na troski,</u> ▪ należy powstrzymać się od wydawania jakichkolwiek sądów czy opinii, gdyż to wzbudza emocje, ▪ nie należy zabierać głosu w żadnej sprawie, ▪ człowiek nie ma możliwości poznania obiektywnej prawdy

7. Rzeźba hellenistyczna

- a) sztuki plastyczne rozwijały się głównie w centrach kulturowych takich jak: Aleksandria w Egipcie, Antiochia w Syrii, Wyspa Rodos, czy Pergamon w Azji Mniejszej
- b) w rzeźbie pojawiła się nowa tematyka – życie codzienne i natura; oczywiście tematyka rzeźb nadal dotyczyła religii czy mitologii. Często również były portrety.
- c) cechy rzeźby hellenistycznej:
 - różnorodność,
 - dynamizm przedstawianych postaci,
 - patetyczność,
 - kontynuacja greckich tradycji
 - finezja i subtelność dzieł
- d) w epoce hellenistycznej powstały:
 - ołtarz pergamoński,
 - Grupa Laokoona,
 - Wenus z Milo,
 - Afrodyta
 - Nike z Samotraki
 - Kolos Rodyjski (jeden z 7 cudów świata).

8. Architektura hellenistyczna

- W całym znanym świecie budowano miasta według tego samego planu z rynkiem i symetrycznymi ulicami, systemem kanalizacyjnym i murami obronnymi.
- Architektura cechowała się monumentalizmem i przepychem.
- Najślawniejsze budowle: Latarnia morska na wyspie Faros przy wejściu do Aleksandrii (jeden z 7 cudów świata), Ołtarz z Pergamonu, Muzeum w Aleksandrii i Biblioteka aleksandryjska,

9. Władca hellenistyczny – wizerunek

- musiał być dobrym wodzem gdyż dzięki wojnie zdobył królestwo; później uznawano już prawo do władzy wynikające z dziedziczenia, ale sukces nadal był ważnym elementem wizerunku monarchy,
- ziemia, nad którą panował, uważana była za jego własność,
- król osobiście dowodził armią, a sukces w bitwie odbierany był jako widoczna łaska bogów; porażka wskazywała, że bogowie odwrócili się od pokonanego,
- idealny władca hellenistyczny powinien także znajdować upodobanie w poezji, dysputach filozoficznych, wyrażać zainteresowanie naukami, sztuką, gromadzić i zamawiać cenne dzieła artystyczne. Był mecenasem sztuki i utrzymywał na dworze licznych artystów i naukowców,
- idealny władca musiał być bogaty by móc utrzymać armię, utrzymywać dwór, być mecenasem sztuki. Dwór królewski musiał więc cechować przepych,
- władca był uważany nie tylko za świetnego człowieka, doskonałego wodza ale i opiekuna poddanych. W przypadku klęsk żywiołowych jego obowiązkiem było pomagać poddanym

10. Religia nakładcy wprowadzili kult własnej osoby obszarze dawnego imperium Aleksandra

- cechą był **synkretyzm** – łączenie cech bóstw greckich i wschodnich – np. kult **Sarapisa** (połączenie Ozyrysa i Apisa)
- wierzano w dawnych bogów greckich, lecz do panteonu przejęto też bóstwa lokalne np. rozprzestrzenił się kult **Ammon** utożsamianego z Zeusem,
- ze względu na bardzo niebezpieczne czasy czczono bóstwa ochronne i takie, które odpowiadały na pytania:

- **Tyche** – bogini ślepego losu,
- **Asklepios** – bóg sztuki lekarskiej,
- **kult władców:**
 - władcy hellenistyczni wprowadzili kult własnej osoby albo swoich poprzedników. Celem była sakralizacja władzy, wzrost prestiżu oraz umocnienie pozycji władcy,
 - uważano, że król jest pośrednikiem między bogami a człowiekiem,
 - przejawy: budowano świątynie na cześć królów, tworzone posągi, składano ofiary,
 - urządzano uroczystości na cześć królów.

11. Największe osiągnięcia naukowe epoki hellenizmu – dziedzictwo kultury hellenistycznej

a) cechował ją rozwój nauki dzięki mecenatowi władców oraz wykorzystaniu dokonań ludów Bliskiego i Środkowego Wschodu

b) osiągnięcia:

- **Euklides z Aten** – zebrał całą wiedzę Greków dotyczącą matematyki; napisał podręcznik geometrii „Elementy”,
- **Archimedes z Syrakuz:**
 - stworzył prawo o wyporze,
 - obliczył przybliżoną wartość stworzył liczby Π ,
 - napisał wzory obliczania objętości brył,
 - skonstruował maszyny wojenne i śrubę wodną,
 - stworzył podstawy statyki i hydrostatyki,
 - stworzył prawo równi pochyłej
 - wynalazł zasadę dźwigni.
- **Ptolemeusz** – stworzył system geocentryczny ; uważał, że Ziemia leży w centrum wszechświata i że jest nieruchoma,
- **Arystarch z Samos** – głosił, że centrum wszechświata jest Słońce ale nie potrafił tego udowodnić (teoria heliocentryczna),
- **Eratostenes z Cyreny** – obliczył obwód kuli ziemskiej,
- **Hipparchos z Nikai** – stworzył siatkę współrzędnych, wymyślił sposób obliczania długości geograficznej

b) **znaczenie kultury hellenistycznej:**

- upowszechniła się kultura i język grecki w całym świecie starożytnym; stała się podstawą kultury antycznej
- Rzymianie poznali kulturę grecką za pośrednictwem kultury hellenistycznej i ją rozpowszechnili po całym swoim imperium,
- stała się on podstawą kultury nowożytnego świata (od XVI w.),
- przygotowała grunt pod chrześcijaństwo,
- była to kultura uniwersalna.